

**OBYWATELSKA
KONTROLA
WYBORÓW**

OBSERWATORZY SPOŁECZNI

W WYBORACH PREZYDENTA RP

przypadających na dzień 28 czerwca 2020 r.

WYBORY PREZYDENTA RP - INFORMACJE OGÓLNE

Podstawy prawne:

- Konstytucja RP (art. 127-129),
- Ustawa z 2.06.2020 r. o szczególnych zasadach organizacji wyborów powszechnych na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych w 2020 r. z możliwością głosowania korespondencyjnego
- W kwestia nieuregulowanych stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z 5.01.2011 r. Kodeks wyborczy

Termin wyborów:

I tura: 28.06.2020 r. II tura: 12.07.2020 r.

WYBORY PREZYDENTA RP - INFORMACJE OGÓLNE

Prezydent wybierany jest w wyborach **powszechnych, równych, bezpośrednich** i **w głosowaniu tajnym** (art. 127 ust. 1 Konstytucji).

Na Prezydenta Rzeczypospolitej wybrany **zostaje kandydat, który otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów**. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej większości, czternastego dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadza się ponowne głosowanie (art. 126 ust. 4 Konstytucji).

W ponownym głosowaniu wyboru dokonuje się spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali kolejno największą liczbę głosów (art. 126 ust. 5 Konstytucji). Na Prezydenta wybrany zostaje kandydat, który w ponownym głosowaniu otrzymał więcej głosów (art. 126 ust. 6 Konstytucji).

WYBORY PREZYDENTA RP - INFORMACJE OGÓLNE

- **Prawo wybierania (czynne prawo wyborcze)** ma obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.
- **Nie ma prawa wybierania osoba:** 1) pozbawiona praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu; 2) pozbawiona praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu; 3) ubezwłasnowolniona prawomocnym orzeczeniem sądu.
- **Prawo wybieralności (bierne prawo wyborcze)** na Prezydenta Rzeczypospolitej może być wybrany obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów **kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu**. Kandydata zgłasza **co najmniej 100 000 wyborców** (art. 127 ust. 3 Konstytucji).

WYBORY PREZYDENTA RP - KOMISJE WYBORCZE

- **Wybory Prezydenta RP przeprowadzają:**
 - 1) Państwowa Komisja Wyborcza;
 - 2) okręgowe komisje wyborcze;
 - 3) obwodowe komisje wyborcze.
- **Uwaga! obwodowe komisje wyborcze w wyborach Prezydenta RP nie ulegają podziałowi na:**
 - a) obwodowe komisje wyborcze ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie,
 - b) obwodowe komisje wyborcze ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie.
- **Tym samym występuje tylko jedna obwodowa komisja wyborcza.**

WYBORY PREZYDENTA RP - KOMISJE WYBORCZE

- **Komisje obwodowe:**

- 1) **minimalny skład** komisji obwodowej wynosi **3 członków** (art. 20 ustawy z 2.06.2020 r.)
- 2) w skład obwodowej komisji wyborczej utworzonej w zakładzie leczniczym lub domu pomocy społecznej można powołać osoby spośród **pracowników danej jednostki**;
- 3) **jeżeli dwie lub więcej obwodowych komisji wyborczych ma siedzibę w tym samym lokalu lub budynku**, komisarz wyborczy może połączyć obwody głosowania, dla których otworzono te komisje i powołać dla nich wspólną komisję wyborczą;
- 4) **od chwili rozpoczęcia głosowania aż do jego zakończenia** w lokalu wyborczym musi być równocześnie obecnych **co najmniej 3 członków komisji**, w tym przewodniczący lub jego zastępca (art. 10 ustawy z 2.06.2020 r.);
- 5) **wszystkie czynności** związane z ustaleniem wyników głosowania w obwodzie i sporządzeniem protokołu głosowania **wykonywane są przez wspólnie** przez członków komisji w liczbie stanowiącej co najmniej połowę jej pełnego składu, w tym przewodniczącego lub jego zastępcy.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE

- W wyborach Prezydenta RP w 2020 r. **każdy wyborca może głosować korespondencyjnie.**
- **Głosowanie korespondencyjne jest wyłączone w przypadku głosowania w odrębnych obwodach głosowania utworzonych w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, domach studenckich lub zespołach domów studenckich, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz w oddziałach zewnętrznych takiego zakładu i aresztu oraz w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich, a także w przypadku udzielenia przez wyborcę niepełnosprawnego pełnomocnictwa do głosowania.**
- **Głosowania korespondencyjnego za granicą nie przeprowadza się także w państwach, na terytorium których nie ma możliwości organizacyjnych, technicznych lub prawnych przeprowadzenia głosowania w takiej formie.**

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE

- **Zamiar głosowania korespondencyjnego:**

1) **w kraju** wyborca zgłasza komisarzowi wyborczemu za pośrednictwem urzędu gminy, w której jest wpisany do spisu wyborców, do **12 dnia** przed dniem wyborów, a wyborca podlegający w dniu głosowania obowiązkowej kwarantannie, izolacji lub izolacji w warunkach domowych - do **5 dnia** przed dniem wyborów;

2) **za granicą** wyborca zgłasza konsulowi do **15 dnia** przed dniem wyborów.

3) **wyborca, który rozpoczął podleganie obowiązkowej kwarantannie, izolacji lub izolacji w warunkach domowych** po terminie określonym w ust. 1 pkt 1, może zgłosić zamiar głosowania korespondencyjnego do **2 dnia** przed dniem wyborów.

Zgłoszenie zamiaru głosowania korespondencyjnego dotyczy również ponownego głosowania.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE

- **W skład pakietu wchodzi:**

- 1) koperta zwrotna;
- 2) karta do głosowania;
- 3) koperta na kartę do głosowania;
- 4) instrukcja głosowania korespondencyjnego;
- 5) oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania.

Jeżeli wyborca zażądał nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a, dołącza się ją do pakietu wyborczego.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE

Koperty zwrotne dostarczane są przez:

- 1) operatora wyznaczonego;
- 2) urzędy gmin;
- 3) wyborcę, który może w godzinach głosowania osobiście lub za pośrednictwem innej osoby dostarczyć kopertę zwrotną do obwodowej komisji wyborczej w obwodzie głosowania, w którym jest wpisany do spisu wyborców.

Koperty na kartę do głosowania wyjęte z kopert zwrotnych dostarczonych do obwodowej komisji wyborczej wrzucane są do urny wyborczej.

UWAGA! Przekazane komisji pakiety **wyborcze nieodebrane przez wyborcę** lub **doręczone do komisji po zakończeniu głosowania** komisja pakuje w pakiet, opisuje i odkłada. Pakiet ten pozostaje w dokumentacji komisji, która po zakończeniu głosowania przekazywana jest w depozyt urzędnikowi wyborczemu.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE – ROLA KOMISJI

Koperty zwrotne, doręczone do komisji do zakończenia głosowania, komisja otwiera niezwłocznie po doręczeniu i sprawdza, czy w kopercie zwrotnej znajduje się:

- 1) prawidłowo wypełnione i podpisane przez wyborcę oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania;
- 2) zaklejona koperta na kartę do głosowania.

Jeżeli spełnione są te warunki to:

- 1) porównuje imię i nazwisko wyborcy oraz numer PESEL zawarty w oświadczeniu o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania z danymi zawartymi w spisie wyborców. Jeżeli dane się zgadzają, członek komisji odnotowuje w rubryce spisu "Uwagi", odpowiadającej pozycji, pod którą przy nazwisku wyborcy umieszczono informację o wysłaniu pakietu wyborczego, że wyborca głosował korespondencyjnie;
- 2) zaklejoną kopertę na kartę do głosowania komisja wrzuca do urny wyborczej;
- 3) oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania komisja dołącza do spisu wyborców;
- 4) puste koperty zwrotne komisja pakuje w pakiet, opisuje go i odkłada; pakiet ten pozostaje w dokumentacji komisji, która po zakończeniu głosowania przekazywana jest w depozyt urzędnikowi wyborczemu.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE

Jeżeli:

- 1) w kopercie zwrotnej nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania,
- 2) oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania było nieprawidłowo wypełnione lub niepodpisane przez wyborcę,
- 3) w kopercie zwrotnej nie było koperty na kartę do głosowania,
- 4) koperta na kartę do głosowania była niezaklejona

- komisja odkłada kopertę zwrotną wraz z zawartością, segregując odłożone koperty według naruszeń powyższych warunków.

Komisja odkłada w jeden odrębny pakiet:

- 1) koperty zwrotne, w których znajdowało się oświadczenie wyborcy nieujętego w spisie wyborców, o ile pominięcie w spisie wyborców nie wynikało z omyłki podczas jego sporządzenia;
- 2) koperty zwrotne zawierające oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania wyborcy, który głosował wcześniej korespondencyjnie lub osobiście;
- 3) koperty zwrotne, w których znajdowała się więcej niż jedna koperta na kartę do głosowania.

Kopert tych komisja nie bierze pod uwagę przy ustalaniu wyników głosowania.

WYBORY PREZYDENTA RP - KONTROLA WYBORÓW

Nad przestrzeganiem poprawności przeprowadzenia głosowania oraz ustalenia wyników wyborów czuwają:

- A) mężowie zaufania;**
- B) międzynarodowi obserwatorzy wyborów;**
- C) obserwatorzy społeczni.**

Ad. A) Mąż zaufania jest osobą wyznaczoną przez pełnomocnika komitetu wyborczego lub osobę przez niego upoważnioną do obserwowania pracy obwodowych komisji wyborczych w dniu głosowania (art. 103a k.w.).

Ad B) Międzynarodowi obserwatorzy wyborów, zaproszeni przez Państwową Komisję Wyborczą, po porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zagranicznych, mają prawo obserwować przebieg wyborów oraz pracę organów wyborczych, w tym obwodowych komisji wyborczych. Posiadają oni uprawnienia mężów zaufania, z wyjątkiem prawa do wnoszenia uwag do protokołów (art. 50 k.w.).

OBSERWATORZY SPOŁECZNI: STATUS PRAWNY

- **Ad. C)** Instytucja **obserwatora społecznego** została utworzona na mocy ustawy z dnia **11.01.2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz. U. poz. 130)**. Wcześniej takiej obserwacji mogli dokonywać jedynie mężowie zaufania zgłoszeni przez pełnomocników komitetów wyborczych startujących w wyborach oraz akredytowani przez Państwową Komisję Wyborczą obserwatorzy międzynarodowi.
- Znajdujący się w **rozdziale 11A art. 103c k.w.** stanowi, że: „**§ 1. Zarejestrowane w Rzeczypospolitej Polskiej stowarzyszenie i fundacja, do których celów statutowych należy troska o demokrację, prawa obywatelskie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, ma prawo wyznaczyć po jednym obserwatorem społecznym do komisji wyborczych, o których mowa w art. 152 § 2. § 2. Do obserwatorów społecznych stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu o mężach zaufania, z wyjątkiem art. 103b § 1 pkt 3 i 4**”.

OBSERWATORZY SPOŁECZNI: ZADANIA I CELE

- **Obserwator społeczny** to osoba wskazana przez uprawniony do tego podmiot, której zadaniem jest obserwowanie i ewentualne rejestrowanie prac **obwodowych komisji wyborczych** podczas przygotowywania i przeprowadzenia głosowania w lokalu wyborczym oraz, po jego zakończeniu, liczenia głosów i ustalaniu wyniku głosowania w obwodzie.
- **Celem obserwacji jest troska jest o dobro demokracji i prawidłowość przebiegu procesu wyborów, a nie próba obrony z góry przyjętej tezy** (np. że wybory będą sfałszowane).
- Można wyróżnić kilka celów obserwacji: **A)** działanie na rzecz poprawy procedur wyborczych przez identyfikowanie problemów; **B)** zapobieganie nieprawidłowościom przez samą obecność obserwatorów, która może powstrzymać osoby chcące naruszać procedury; **C)** określenie, przez opublikowanie raportu opartego na solidnej metodologii, czy wybory odbyły się zgodnie z prawem, a ich wynik jest zgodny z głosami oddanymi przez wyborców; **D)** wykrywanie i nagłaśnianie nieprawidłowości wyborczych (zarówno błędów proceduralnych, jak i fałszerstw); **E)** analiza przyczyn nieprawidłowości, np. opóźnień w ogłoszeniu wyników, niewłaściwego działania członków komisji wyborczych.

KTO MOŻE BYĆ OBSERWATOREM SPOŁECZNYM?

- Obserwatorem społecznym może być osoba mająca czynne prawo wyborcze do Sejmu RP, a więc **obywatel polski**, który **najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat** oraz nie jest pozbawiony wyrokiem sądu praw wyborczych lub ubezwłasnowolniony, ani skazany orzeczeniem TS. Obserwator społeczny nie może: **kandydować w wyborach**, być **komisarzem wyborczym**, **pełnomocnikiem wyborczym**, **pełnomocnikiem finansowym**, **urzędnikiem wyborczym** lub **członkiem komisji wyborczej** (art. 103c w zw. z art. 103a § 3 k.w.).
- Obserwatorów społecznych mogą wyznaczać jedynie organizacje społeczne (**stowarzyszenia**, **fundacje**), których celem statutowym jest m.in. **troska o demokrację i prawa człowieka, a także rozwój społeczeństwa obywatelskiego.** Zgodnie z wyjaśnieniami Państwowej Komisji Wyborczej wystarczy, że w statucie organizacji znajduje się **co najmniej jeden z celów wskazanych w k.w.** (PKW: ZPOW-501-80/18, Warszawa, 11 czerwca 2018 r.). Nie jest istotne, **za pomocą jakich określeń cele te są sformułowane.**

OBSERWATORZY SPOŁECZNI: ZAŚWIADCZENIE

Załącznik
do uchwały Państwowej Komisji Wyborczej
z dnia 30 lipca 2018 r. (poz. ...)

Wzór zaświadczenia dla obserwatora społecznego

ZAŚWIADCZENIE DLA OBSERWATORA SPOŁECZNEGO

Ja

(imię i nazwisko)

działając w imieniu organu uprawnionego do reprezentowania na zewnątrz stowarzyszenia/fundacji,¹⁾
do którego(-ej) celów statutowych należy troska o demokrację, prawa obywatelskie i rozwój społeczeństwa
obywatelskiego:

Nazwa stowarzyszenia lub fundacji
Numer KRS

zaświadczam, że Pan / Pani:

Imię		Drugie imię		Nazwisko	
Numer ewidencyjny PESEL					

został(-a) wyznaczony(-a) na obserwatora społecznego do:

.....¹⁾
(nazwa komisji wyborczej (w przypadku obwodowej komisji wyborczej, jej numer) (miejscowość)

w wyborach

(nazwa wyborów)

zarządzonych na dzień

(data wyborów)

(adres osoby zarządzającej)

^{*)} niepotrzebne skreślić lub pominąć

¹⁾ W przypadku wyznaczenia obserwatora społecznego do obwodowej komisji wyborczej zaświadczenie dotyczy zarówno obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie, jak i obwodowej komisji wyborczej ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie, chyba że zostanie w nim wskazana tylko jedna z nich.

- Obserwator społeczny musi dysponować stosownym **zaświadczeniem**, które potwierdza że został zgłoszony przez uprawniony podmiot do prowadzenia obserwacji w konkretnym lokalu wyborczym podczas konkretnych wyborów.
- **Wzór zaświadczenia** ustaliła PKW na mocy uchwały z dnia 30 lipca 2018 r. w sprawie wzoru zaświadczenia dla obserwatora społecznego (M.P. z dnia 17 sierpnia 2018 r.).

GDZIE I KIEDY MOŻE BYĆ OBSERWATOR SPOŁECZNY?

- Obserwator społeczny może obserwować pracę **tylko tej komisji, do której został wyznaczony**. W przypadku wyborów Prezydenta RP mogą to być następujące komisje:
 - A) okręgowe komisje wyborcze;
 - B) obwodowe komisje wyborcze.
- **Nie można obserwować pracy Państwowej Komisji Wyborczej oraz komisarza wyborczego** (art. 103c § 1 w zw. z art. 152 § 2 K.W.).
- Uprawnione fundacje i stowarzyszenia będą mogły wyznaczać **po jednym obserwatorze** do każdej okręgowej i obwodowej komisji wyborczej. Należy przez to rozumieć, że **w danym momencie pracom komisji może przyglądać się tylko jeden obserwator z danej organizacji** (PKW: ZPOW-501-80/18, Warszawa, 11 czerwca 2018 roku). Jednak **obserwatorzy**, podobnie jak mężowie zaufania delegowani przez komitety wyborcze, **mają prawo zmieniać się w trakcie pracy w komisji**.

RODZAJE OBSERWACJI

- **Możliwe są dwa rodzaje obserwacji** – obserwacja **stacjonarna** i obserwacja **mobilna**.
- W **obserwacji stacjonarnej** obserwatorzy monitorują jedną komisję wyborczą (zaleca się, aby na każdą komisję przypadało minimum dwóch obserwatorów, którzy będą się zmieniać podczas prowadzenia obserwacji).
- W **obserwacji mobilnej** jeden lub dwóch obserwatorów odwiedza w dniu głosowania wiele komisji. Obserwacja mobilna może dotyczyć jedynie przebiegu głosowania, a nie liczenia głosów. Warto pamiętać, że podczas liczenia głosów lokal jest zamknięty, a obserwatorzy nie mogą swobodnie wchodzić i wychodzić.
- **UWAGA! Obserwowanie liczenia głosów, podobnie jak otwarcia lokalu wyborczego, jest możliwe tylko w jednej komisji przez jednego obserwatora.**

GDZIE I KIEDY MOŻE BYĆ OBSERWATOR SPOŁECZNY?

- Obserwatorzy społeczni mają uprawnienia prawie identyczne do tych, które przysługują mężom zaufania, z tą jednak różnicą, że nie mają prawa:
 - A)** wnoszenia do protokołu uwag, z wymienieniem konkretnych zarzutów,
 - B)** obecności przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia.
- Obserwator społeczny może być obecny podczas:
 - A)** Przygotowania lokalu wyborczego;
 - B)** Przeprowadzenia głosowania;
 - C)** Liczenia głosów.
- **FORMULARZ OBSERWACJI WYBORÓW** składa się z 3 części: **przygotowanie, głosowanie, liczenie.**

PRAWA OBSERWATORÓW SPOŁECZNYCH

- Na podstawie art. 103c w zw. z art. 103b § 1 pkt 1-2 k.w. obserwatorzy mają prawo do obecności w trakcie:
 - A)** wszystkich czynności komisji, do której zostali wyznaczeni;
 - B)** przygotowania lokalu wyborczego do głosowania, głosowania, ustalania wyników głosowania i sporządzania protokołu z głosowania przez komisje obwodowe;
 - C)** przekazywania danych z protokołu oraz samego protokołu przez obwodową komisję wyborczą do komisji wyższego rzędu;
 - D)** sprawdzania pod względem arytmetycznej poprawności i prawidłowości ustalenia wyników głosowania oraz prawidłowości ustalenia wyników głosowania;
 - E)** wprowadzania danych do sieci elektronicznego przesyłania danych.

REJESTRACJA CZYNNOŚCI KOMISJI WYBORCZYCH

- Obserwatorzy społeczni na obszarze kraju, od momentu sprawdzenia czy urna wyborcza jest pusta przez obwodową komisję wyborczą do rozpoczęcia głosowania oraz od zamknięcia lokalu wyborczego do podpisania protokołu z głosownia przez obwodową komisję, mają **prawo rejestrować wszystkie czynności obydwu obwodowych komisji wyborczych wykorzystując własne urządzenia rejestrujące** (np. kamerę, telefon itp.).
- Materiały te, na wniosek obserwatora rejestrującego te czynności, mogą zostać później zakwalifikowane jako **dokumenty z wyborów** w rozumieniu art. 8 k.w.
- W konsekwencji mogą być **przekazane do archiwów państwowych na okres co najmniej 5 lat** oraz być udostępniane jako materiał archiwalny.
- Szczegółowy tryb przekazywania, przechowywania i udostępniania dokumentów z wyborów określa rozporządzenie ministra kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z dnia 11 października 2018 r. w sprawie sposobu przekazywania, przechowywania i udostępniania dokumentów z wyborów (Dz.U. poz. 1995).

OBOWIĄZKI OBSERWATORÓW SPOŁECZNYCH

- Obserwator społeczny przed przystąpieniem do pracy w lokalu obwodowej komisji wyborczej jest zobowiązany do:
 - A) przedstawienia przewodniczącemu komisji** (jego zastępcy lub wskazanej przez niego osobie spośród członków komisji) **zaświadczenia** potwierdzającego wyznaczenie obserwatora społecznego w danej komisji wystawionego przez właściwy organ organizacji społecznej;
 - B) potwierdzenia swojej tożsamości** przez okazanie przewodniczącemu komisji dokumentu ze zdjęciem;
 - C) noszenia identyfikatora** z imieniem i nazwiskiem, funkcją i nazwą organizacji, którą reprezentuje;
 - D) zajęcia wyznaczonego miejsca** w lokalu wyborczym, z którego możliwe będzie obserwowanie pracy komisji;
 - E) stosowanie się do poleceń o charakterze porządkowym** wydawanym przez przewodniczącego komisji lub jego zastępcę.

CZEGO NIE MOGĄ OBSERWATORZY SPOŁECZNI?

- **Obserwatorzy społeczni nie mogą:**

- A)** prowadzić jakiegokolwiek agitacji wyborczej, w tym na rzecz startujących w wyborach komitetów wyborczych i kandydatów;
- B)** wykonywać czynności komisji wyborczej;
- C)** pomagać lub instruować jej członków;
- D)** pomagać wyborcom w głosowaniu, w tym również wyborcom niepełnosprawnym;
- E)** naruszać tajność i powagę głosowania;
- F)** przeglądać spis wyborców;
- G)** liczyć i dotykać karty do głosowania;
- H)** wносить do protokołu komisji uwagi;
- I)** być obecnym przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia;
- J)** udostępniać publicznie nagrań z pracy komisji.

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PRZED OTWARCIEM LOKALU ?

- Przed otwarciem lokalu dla wyborców obwodowa komisja wyborcza musi **przygotować lokal na przyjęcie wyborców.**
- W tym celu jej członkowie muszą stawić się w lokalu najpóźniej na **1 godz. przed otwarciem lokalu dla wyborców.** Konkretna godzina powinna być ustalona przez komisję podczas jej pierwszego posiedzenia i podana do wiadomości publicznej w sposób zwyczajowo przyjęty oraz na zewnątrz lokalu wyborczego. **Najczęściej komisje spotykają się w lokalu ok. godz. 6.00.**

Komisja powinna w tym czasie:

- sprawdzić czy dostarczono jej do lokalu wszystkie niezbędne do przeprowadzenia głosowania materiały, w szczególności spis wyborców dla swojego obwodu oraz właściwe i w odpowiedniej liczbie karty do głosowania (komisja powinna przeliczyć wszystkie karty);
- ostemplować swoją pieczęcią wszystkie karty do głosowania (karty nieostemplowane i wydane później wyborcom będą kartami nieważnymi);

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PRZED OTWARCIEM LOKALU ?

Komisja powinna w tym czasie:

- sprawdzić czy lokal jest przygotowany na przyjęcie wyborców i czy został odpowiednio wyposażony (m.in. godło państwowe, miejsca zapewniające tajność głosowania, przybory do pisania w tym miejscach, urzędowe obwieszczenia i informacje o warunkach ważności głosu);
- sprawdzić czy urna jest pusta, przezroczysta, wykonana tak, że nie jest możliwe wrzucenie kart do urny w inny sposób niż przez przeznaczony do tego otwór oraz nie ma możliwości wyjęcia ani wyspania kart z urny podczas głosowania;
- komisyjnie zamknąć i zabezpieczyć (np. zaplombować) urnę przed otwarciem oraz ją opieczętować;
- sprawdzić czy w lokalu i na zewnątrz nie ma żadnych materiałów agitacyjnych;
- zabezpieczyć karty przed dostępem do nich osób trzecich;
- otworzyć lokal dla wyborców i rozpocząć głosowanie punktualnie o godz. 7.00. głosowania (karty nieostemplowane i wydane później wyborcom będą kartami nieważnymi).

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PODCZAS GŁOSOWANIA?

Na co zwrócić uwagę podczas głosowania?

- **Głosowania trwa ciągle od 7.00 do 21.00** i nie wolno go przerywać chyba, że zajdą nadzwyczajne wydarzenia uniemożliwiające dalsze prowadzenie głosowania, o których mowa w art. 47 k.w. (chodzi o nadzwyczajne wydarzenia, z powodu których głosowanie było przejściowo uniemożliwione, obwodowa komisja wyborcza może zarządzić jego przerwanie, przedłużenie albo odroczenie do dnia następnego).
- **Wcześniejsze zakończenie głosowania** tylko w odrębnych obwodach głosowania oraz w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich, jeżeli wszyscy wyborcy wpisani do spisu wyborców oddali swe głosy, ale nie wcześniej niż o 18.00.
- W tym czasie **urna musi pozostawać zamknięta**, a dostęp do kart mogą mieć wyłącznie członkowie je wydający. W praktyce zdarza się, że po otwarciu lokalu dla wyborców komisja stempluje te karty do głosowania, których nie zdarzyła ostemplować przed godz. 7.00.

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PODCZAS GŁOSOWANIA?

Na co zwrócić uwagę podczas głosowania?

- Wyborca przed pobraniem karty musi okazać komisji **dokument ze zdjęciem** pozwalającym zidentyfikować jego tożsamość (najlepiej dowód osobisty lub paszport, a dla cudzoziemca mających zezwolenie na pobyt – karta pobytu i dokument pobytu).
- Żeby otrzymać kartę do głosowania wyborca **musi figurować w spisie wyborców dla danego obwodu**. Sytuacje sporne w tym zakresie komisja rozwiązuje przez kontakt telefoniczny z działem ewidencji ludności danego urzędu gminy/miasta. Spis wyborców zawiera dane wyborców i nie może być udostępniany nikomu do wglądu.
- **Komisja wydaje wyborcy tylko jedną, kompletną, ostemplowaną swoją pieczęcią i niewypełnioną (czystą) kartę do głosowania**. Ponowne wydanie karty przez komisję – bez względu na powód jaki podaje wyborca – jest niedopuszczalne!
- **Wyborca musi pokwitować swoim podpisem pobranie karty.**

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PODCZAS GŁOSOWANIA?

Na co zwrócić uwagę podczas głosowania?

- **Wyborcy niepełnosprawni** mogą głosować przez pełnomocnika wyposażonego w stosowne urzędowe pełnomocnictwo. Komisja dysponuje wykazem takich pełnomocnictw. Jeśli wyborca zagłosuje jednak osobiście, to pełnomocnik nie będzie mógł zagłosować za takiego wyborcę. Wyborcy niepełnosprawni mogą skorzystać z **nakładek na karty wyborcze w alfabecie Braille'a**.
- **Wyborca po otrzymaniu karty do głosowania powinien (nie musi) udać się do miejsca zapewniającego tajność głosowania** celem spokojnego, tajnego i nieskrępowanego oddania głosu.
- Członkowie komisji wyborczej i mężowie zaufania nie mogą pomagać w żaden sposób wyborcom podczas głosowania.
- Wyborca wrzuca kartę wyborczą do urny, tak aby nie było widać jak zagłosował. Kart do głosowania nie wolno nikomu – także wyborcom - wnosić z lokalu (KARUZELA WYBORCZA), co ma zabezpieczać przed zjawiskiem kupowania głosów. Wynoszenie kart z lokalu jest karane! (art. 497a. k.w. kara grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2.).

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PODCZAS LICZENIA GŁOSÓW?

Na co zwrócić uwagę podczas liczenia głosów?

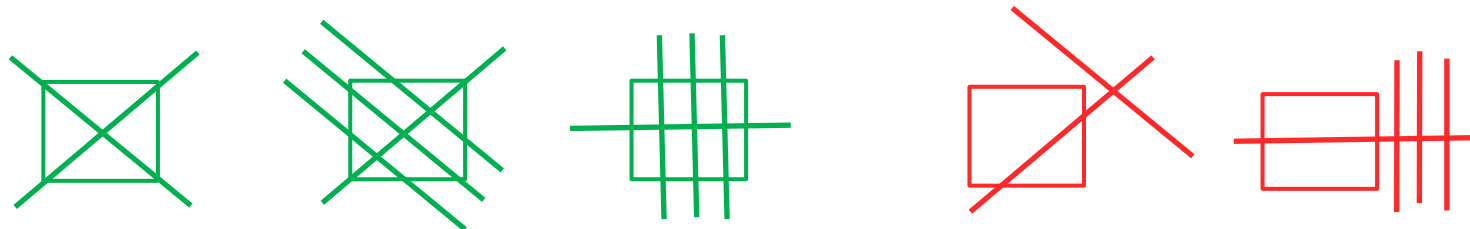
- **Lokal zamyka się dla wyborców o godz. 21.00** umożliwiając zagłosowanie tym, którzy przybyli bezpośrednio przed tą godziną.
- Obwodowa komisja wyborcza otwiera komisyjnie urnę wyborczą i wysypuje z niej ostrożnie wszystkie karty do głosowania, przegląda i liczy wszystkie karty komisyjnie.
- Komisji nie wolno:
 - otwierać pakietów z kartami niewykorzystanymi;
 - dzielić się na zespoły liczące;
 - poprzestać tylko na stronie, gdzie znajduje się znak „x”, trzeba przyjrzeć całą kartę strona po stronie w poszukiwaniu ewentualnych innych znaków „x”;
 - niczego dopisywać, przekreślać, poprawiać, zamazywać na kartach wyjętych z urny.

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PODCZAS LICZENIA GŁOSÓW?

- Komisja dzieli karty wyjęte z urny na:
 - **karty przedarte na dwie lub więcej części** – tych kart nie bierze się pod uwagę w żadnych obliczeniach (należy brać pod uwagę karty przedziurawione).
 - **karty nieważne** – są to karty inne niż urzędowo ustalone (są to wszystkie inne karty poza oficjalną kartą do głosowania), nie zostały opatrzone pieczęcią komisji, zostały opatrzone pieczęcią innej komisji. Kart nie przegląda się w poszukiwaniu znaków „x”. Nie należy ich mylić z głosami nieważnymi!
 - **karty ważne** – są to karty wydane wyborcom podczas głosowania i wyjęte z urny. W oparciu o te karty ustala się wyniki głosowania w obwodzie. Karty ważne dzielą się na karty ważne z głosami ważnymi i karty ważne z głosami nieważnymi.

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ PODCZAS LICZENIA GŁOSÓW?

- Nowelizacja kodeksu wyborczego z 2018 r. wprowadziła **nową definicję znaku „x”** (art. 5 pkt 12 k.w.) jako „co najmniej dwie linie, które przecinają się w obrębie kratki”.

- Jednocześnie uznano, że **wszelkie dopiski na karcie (również te w obrębie kratki do głosowania) nie wpływają na ważność głosu** (art. 41 k.w.).
- Obwodowa komisja wyborcza jest jedynym organem, który może dokonać interpretacji czy dany znak jest czy nie jest znakiem „x”.
- Ważne jest jednak to, że w każdej takiej sprawie **decyzję musi podjąć cała komisja!**

KIEDY GŁOS JEST NIEWAŻNY?

- Głosy nieważne na kartach ważnych mogą być spowodowane:

A) Oddaniem głosu pustego – jest to karta, na której wyborca nie postawił żadnego znaku „x” w obrębie kratki. Fizycznie mogą to być zarówno karty całkowicie puste (bez żadnych ingerencji ze strony wyborcy), jak i karty z dopiskami (porysowane, z przekreślonymi nazwiskami, adnotacjami poczynionymi przez wyborcę, rysunkami itp.).

B) Innym znakiem niż „x” w kratce - jest to karta, na której wyborca postawił w obrębie kratki (lub kratek) inny znak graficzny. Ze względu na zmianę i rozszerzenie znaczenia znaku „x” poza jego dotychczasowe i słownikowe znaczenie, należy uznać, że takimi innymi znakami mogą być jedynie te, których linie nie przecinają się w obrębie kartki. Kwestia czy dany znak jest czy nie jest znakiem „x” należy do uznania obwodowej komisji wyborczej.

KIEDY GŁOS JEST NIEWAŻNY?

- Głosy nieważne na kartach ważnych mogą być spowodowane:

C) Postawieniem wiele znaków „x” - jest to karta, na której wyborca postawił wiele znaków „x” (a więc więcej niż jeden) w kratkach przy nazwiskach kandydatów z różnych list. Jeśli wyborca postawił wiele znaków „x”, ale tylko w obrębie jednej i tylko jednej listy, to jest to głos ważny i powinien zostać zaliczony temu kandydatowi, który został umieszczony na liście najwyżej spośród tych, którzy otrzymali znak „x” (art. 227 § 2 i 5 k.w.).

D) Postawieniem znaku „x” tylko na liście, której rejestrację unieważniono - jest to karta, na której wyborca postawił prawidłowo znak „x”, ale tylko przy nazwisku kandydata z listy, której rejestracja została unieważniona.

UWAGA! Jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony **wyłącznie obok nazwiska kandydata** z jednej tylko listy kandydatów, a **nazwisko tego kandydata zostało z tej listy skreślone**, to głos taki uznaje się za ważny i oddany na tę listę (art. 227 § 4 k.w.).

PRZYGOTOWYWANIE PROTOKOŁU

- Zgodnie z nowym brzmieniem art. 75 k.w., **obwodowa komisja wyborcza ma obowiązek sporządzenia protokołu z wyników głosowania w obwodzie przed wprowadzeniem danych do sieci elektronicznego przekazywania danych.**
- Każdy **członek komisji, mąż zaufania**, a także **obserwator społeczny** może zażądać otrzymania kopii **protokołu** (W razie prób odmowy wydania protokołu należy powołać się na art. 103c §2 w zw. z art. 70 § 1b k.w.).
- Warunki i sposób pomocniczego wykorzystania technik elektronicznych określiło PKW na mocy uchwały nr 162/2020 Państwowej Komisji Wyborczej z 8.06.2020 r. w sprawie warunków oraz sposobu pomocniczego wykorzystania techniki elektronicznej w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 28 czerwca 2020 r. (art. 162 k.w.).

PROTESTY WYBORCZE

Przeciwko ważności wyborów, ważności wyborów w okręgu lub wyborowi określonej osoby może być wniesiony protest z powodu:

- 1) dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, określonego w rozdziale XXXI Kodeksu karnego, mającego wpływ na przebieg głosowania, ustalenie wyników głosowania lub wyników wyborów lub
- 2) **naruszenia przepisów kodeksu dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów, mającego wpływ na wynik wyborów.**

Protest przeciwko wyborowi Prezydenta Rzeczypospolitej może wnieść **wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania.**

WAŻNE - Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty.

PROTESTY WYBORCZE

Protest przeciwko wyborowi Prezydenta Rzeczypospolitej wnosi się na piśmie do Sądu Najwyższego nie później niż w ciągu 3 dni od dnia podania wyniku wyborów do publicznej wiadomości przez Państwową Komisję Wyborczą (skrócenie terminu wynosi więc aż 11 dni).

Należy przy tym pamiętać, że – choć obwieszczenie PKW o wynikach głosowania i wyniku wyborów podlega ogłoszeniu w Dz.U. (art. 318 § 3 Kodeksu wyborczego) – to jednak termin na wniesienie do SN protestu wyborczego oblicza się nie od daty ogłoszenia obwieszczenia w Dz.U., a od podania go do publicznej wiadomości w dowolnej postaci, np. na konferencji prasowej.

W odniesieniu do wyborcy przebywającego za granicą lub na polskim statku morskim wymogi uważa się za spełnione, jeżeli **protest został złożony odpowiednio właściwemu terytorialnie konsulowi lub kapitanowi statku.**

Wyborca zagraniczny obowiązany jest dołączyć do protestu zawiadomienie o ustanowieniu swojego pełnomocnika zamieszkałego w kraju lub pełnomocnika do doręczeń zamieszkałego w kraju, pod rygorem pozostawienia protestu bez biegu.

PROTESTY WYBORCZE – STWIERDZENIE WAŻNOŚCI WYBORÓW

Sąd Najwyższy rozpatruje protest w **składzie 3 sędziów**, w postępowaniu nieprocesowym, i wydaje opinię w formie postanowienia w sprawie protestu.

Opinia powinna zawierać ustalenia co do zasadności zarzutów protestu, a w razie potwierdzenia zasadności zarzutów - ocenę, czy przestępstwo przeciwko wyborom lub naruszenie przepisów kodeksu miało wpływ na wynik wyborów.

Uczestnikami postępowania są: **wnoszący protest, przewodniczący właściwej komisji wyborczej albo jego zastępca i Prokurator Generalny.**

Sąd Najwyższy na podstawie sprawozdania z wyborów przedstawionego przez Państwową Komisję Wyborczą oraz po rozpoznaniu protestów rozstrzyga o ważności wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej.

Dziękuję za uwagę